

ÚVODNÍ REFERÁT (STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE, POZNÁMKY K SOUČASNÉ PROBLEMATICE PÉČE O HISTORICKÁ OKNA A DVEŘE)

Jiří Škabrada

Následující stručný přehled vývoje tvoří v podstatě opakování textu, publikovaného k úvodnímu referátu konference stavebně historického průzkumu v Nových Hradech v roce 2003¹. Tato forma byla tehdy i dnes zvolena proto, že v současné době je k dispozici podrobnější text s odpovídajícím obsahem v příslušných kapitolách knihy o historických konstrukcích², přičemž tato publikace by měla být na konferenci v roce 2005 k dispozici. K uvedenému přehledu je pak přidáno několik obecnějších myšlenek a tezí jako podklad k diskusi o metodice zacházení s historickými výplněmi otvorů při současných stavebních akcích v památkových objektech. Tyto poznámky vycházejí z přesvědčení, že snaha o poznávání historických oken a dveří může mít pro naši památkovou péči smysl jen v případě, že se podaří korigovat současnou praxi a tudíž i metodiku přístupu k těmto důležitým prvkům historických staveb.

A. Stručný přehled vývoje

Okna

Pro časový přehled vývoje konstrukčního utváření oken se u nás jeví jako základní problém zasklení, tedy způsob výroby postupně větších rozměrů rovného a tenkého (plochého) skla. Poznatky z nejstarších období jsou dosud mezerovité, vývoj ve všech druzích staveb je možné sledovat až od staveb renesančních. Kromě přímých dokladů představují specifický zdroj informací pro poznání oken zmínky v písemných pramenech, historická vyobrazení stavebních scénérií a také iluzivní okna, provedená různým způsobem na stěnách budov.

Románské stavby - známa jsou pouze ostění oken ve zděných stavbách, vědomosti o výplních jsou zatím mizivé.

Gotické stavby - známe pouze chrámová okna, zasklívaná do tesaných kamenných ostění (kružby) barevně s olověnými spoji pomocí kovaných nosníků, a také obdélná kamenná tesaná (výjimečně dřevěná trámková) ostění profánních staveb se zjevně různým vztahem k ráům oken či pouze příkládaným okenicím (ostění nemívají vždy polodrážku pro rám a někdy jsou vybavena oboustrannou profilací). Fyzicky dochované je zřejmě pouze jediné okenní křídlo z hradu Karlštejna se zcela výjimečným „zasklením“ pomocí polodrahokamových oblázků.

Pozdně gotické a renesanční stavby - trvá starší způsob zasklívání chrámových oken s kružbami, jinak tvoří základní zasklívací materiál pro všechna okna skleněná kolečka – terče, terčíky (s projmutými trojúhelníky v mezerách mezi kolečky), s olověnými spoji a vyztužováním pomocí kovaných nosníků. Plochy nečleněných okenních křídel mohly tudíž být poměrně velké, zasklení se zasouvalo do drážky v rámu křídla při jeho sesazování. Závěsy oken byly výhradně vnější, ze železného plechu s případným cínováním, na ostěních oken se někdy nalézají háky pro zavěšení vnějších okenic.

Barokní stavby - základní zasklívací materiál tvoří šestiúhelníky, do plochy nadále spojované a vyztužované tradičním způsobem pomocí olověných profilovaných pásek a kovaných nosníků, zasklení se nadále zasouvá do drážek v rámu. Křídla mohou být ještě větší než dříve, členění okna pevnými příčlemi závisí na jeho velikosti. Na profilaci těchto

---

¹ Jiří Škabrada, Přehled vývoje konstrukčního utváření výplní otvorů v historických stavbách, sborník Svorník 2/2004, Praha 2004, str. 5 – 11.

² Jiří Škabrada, Konstrukce historických staveb, Praha 2003, kapitoly 14 a 15.

členících prvků je běžný obloun, který bývá ve spodní otevíravé části součástí klapačky. Otevíravá může být jen část okna, a to i posuvným způsobem. Typické jsou tvary kování s esovitými, později palmetovými konci, u větších oken s dalšími ztužujícími prvky (kříž, T). Pro velká a špatně přístupná okna se dosti běžně užívala železná, kovaná konstrukce, zpravidla dvouvrstvá (kvůli sevření zasklené plochy) a rozebíratelná.

V průběhu 18. století postupný přechod k větším obdélným tabulkám, spojovaným zpočátku do souvislé plochy nadále pomocí tradičních olověných pásků, později střídaných dřevěnými příčlemi. Základní pozice jednoduchého okna v zárubni (ostění) vůči ploše průčelí je vnitřní (s výjimkou severních Sudet, kde se v roubených stěnách světnic kvůli snadnějšímu odvodu rosné vody umísťovala okna jako vnější).

V závěru 18. století nastupuje u oken náročnějších staveb příliv inovací – zejména v městském prostředí druhá, vnější okna, počátky upevňování skel pomocí tmelu (které při výměně skla nevyžadovalo rozebrání křídla), a snad i první případy zapuštěných závěsů. Běžnější než později zřejmě bylo užívání okenic – vnějších, ale také vnitřních, včetně posuvného provedení.

Klasicistní stavby - při velikosti tabulek cca 40 x 30 cm je okno běžné velikosti dvoukřídlové šestitabulkové, při větších velikostech otvorů s větším počtem tabulek, resp. křídel. V náročnějších novostavbách okna od počátku dvojítá, s počátkem ústupu vnějších oken za líc průčelí. Při dosud převažujícím vnějším upevňování mají konce závěsových prvků tvar palmety nebo jednoduchého obloučku. Rozvoj tmelového upevňování skel (mnohdy při úpravě starších křídel), počátky zapouštěných závěsů (s dobovými žaludovými konci), kromě tradičního přitahování s obrtlíky nástup zavírání pomocí otočných tyčí u klapaček. Ve venkovském prostředí i v nových zděných stavbách okna nadále jednoduchá a vnitřní (odvod rosné vody v parapetech), problém druhých oken se řeší sezónním přidáváním „zimních“ vnějších oken (v severních Sudetech vnitřních). Vnitřní okenice jsou nadále běžné, oblíbené jsou vnější okenice žaluziové.

2. polovina 19. století - typické okno se zvětšuje do „činžákové“ velikosti cca 1 x 1,5 m s poutcem v horní třetině, ve 3. čtvrtině 19. století s členěním čtyřkřídlovým a šestitabulkovým, později pouze trojkřídlovým (typu T) trojtabulovým, s horním křídlem výklopným. V obytných stavbách se ustaluje „špaletová“ formace dvojitých dovnitř a ven otevíravých oken, ve které se vnější okno ocitá v tradiční pozici okna vnitřního. Běžně se již užívá upevňování skel pomocí tmelu a zapuštěné závěsy křídel (s kuželovými konci s kuličkami). Převažuje zavírání pomocí svislých rozvorů s olivovými klikami (vnější okna se přitahují pomocí litých kliček), výjimečně pomocí otočných tyček. V souvislosti s řešením průčelí se i na novostavbách objevují rovněž vnější okna v lici nebo v menším zapuštění, na konci století se i u vnějších oken objevuje otevírání dovnitř („vídeňské“ okno). Jako materiálová specialita se zejména ve výrobních stavbách objevují okna s rámy i členěním z litiny.

Vrata a dveře

Pro rozřídění konstrukčního utváření dveří v časovém vývoji se jako nejvhodnější jeví hlediska a) konstrukce křídla a b) způsobu jeho zavěšení.

1. **konstrukce točnicová** (v literatuře se objevuje i název točnová) - nejstarší užívaný způsob, sdružující obě uvedená hlediska společným truhlářským či spíše tesařským provedením. Užívala se zřejmě všeobecně ve středověku s variantami upevnění v dřevěných i zděných stěnách (s oky pro zasunutí ložiskových konců hlavního sloupku způsobem „sklo do knihovny“, s vnější pohledovou vrstvou ze zpravidla svisle kladených desek, připevněných kolíky) a přetrvávala ve venkovském prostředí až do 18. století. Do současnosti se užívá na konstrukcích vrat, zejména vesnických v exteriérovém, „průtočném“ provedení s typickým kovááním (horní oka a spodní trny). Točnicovým způsobem (pomocí ocelových trnů) se v mladším období někdy upevňovala i dveřní křídla jiných konstrukcí (rámové vstupní dveře domů ve 2. polovině 19. století)³.

³ Na konferenci v Nových Hradech se k terminologickému problému točnicové konstrukce diskutovalo – viz článek, citovaný v poznámce 1, str. 8 (poznámka č. 2).

2. **konstrukce svlaková** - jemnější, truhlářská varianta předešlé konstrukce, používaná u dveří i vrat (na vratech zejména v 18. století jako jejich rubová nosná vrstva), na venkově až do 19. století. Nosná je v tomto případě lícová plocha ze svisle kladených desek, propojená a ztužená vodorovnými nebo šikmými svlaky s „hříbkovým“ profilem. Ke konstrukci patří vnější kované závěsy, nejčastěji vodorovné.
3. **konstrukce rámová** - poslední ve stupnici jemného provedení, zpočátku výjimečná na honosných interiérových dveřích (nejstarší doklady u nás renesanční). Ke konstrukci patří čepové spoje obvodové rámové kostry, ale z období počátečního užití existují i příklady rámu s plátovými spoji. Podíl užití postupně stoupá, podobně u velkých dveří a vrat, kde ale převažuje až ve 2. polovině 19. století. Ke konstrukci patří vnější kované závěsy svislé a křížové, později závěsy vnitřní (zapuštěné).

Kromě uvedeného prvního způsobu se vrata a dveře s vnějšími závěsy upevňovaly na kované háky (jednodílné „skobového“ tvaru nebo dvoudílné), s postupným tvarovým vývojem plochého kovaného prvku, který váhu zavěšení převzal na dveřním křídle. Starší a delší etapu představují závěsy vnější, vystřídané pak zapuštěním nosného plechu do masivu dveřního křídla, při kterém došlo k výraznější úpravě tvarů obou částí závěsu zřejmě pod vlivem jemnějšího (původně nábytkového) závěsu „skříňového“ typu (varianty skříňových závěsů se užívaly v pozdně barokních a klasicistních stavbách ojediněle i u dveří, resp. o něco častěji u dveřních křídel, zavěšených v deštěných prostupech).

1. **vnější závěsy vodorovné (pásové)** - v různých délkách i variantách případného rozvádění tvaru. Užití od středověku do nové doby, s obvyklým „ústupem“ do venkovského prostředí (způsob je užíván do současnosti).
2. **vnější závěsy svislé** - s jednoduchým, ale většinou symetricky esovitým tvarem opět v mnoha stupních bohatosti provedení (včetně iluzivních sestav kovaných nikoli z jednoho kusu). Nejstarší doklady v renesančních stavbách, dlouho výhradně na interiérových dveřích. Nosná plocha závěsu může mít i méně členitý tvar, připomínající motýlí křídla nebo dokonce jen málo pravidelnou placku (v případech překrývání iluzivní pohledovou vrstvou).
3. **vnější závěsy křížové** - zjednodušené provedení, založené na kolmém přeložení dvou pásových prvků, zpočátku kovářsky svařovaných. Užití u nás od pozdního baroka na interiérových dveřích, nejvíce běžné u těžších dveří a vrat ve 2. polovině 19. století.
4. **vnitřní (zapuštěné) závěsy** - nejstarší doklady u nás na honosnějších interiérových dveřích pozdně barokních staveb. Chronologický prvek představuje tvar koncového ukončení čepů, vyčnívajících z pouzdra: nejvíce členité „barokní“ konce ve 2. polovině 18. století, žaludové na klasicistních stavbách v 1. polovině 19. století, kuželové s kuličkou („bambulkové“ včetně tvarových variant) ve 2. polovině 19. století, novodobé s plochým segmentovým ukončením od počátku 20. století.

Železné dveře

Specifickou variantu přípravy dveří představuje jejich provedení ze železa (které se mohlo uplatnit i jako pokryv základní dřevěné konstrukce). Železné dveře se užívaly u místností trezorového charakteru a (později poměrně často) jako ohnivzdorná překážka zejména mezi spodní stavbou a prostorem krovu.

Zámky

Důležitou součástí vývoje dveřního kování tvoří zařízení, podle nichž dostala zámečnická práce svůj název - tedy zámky. Jejich umístění je ve středověku pravidelně vnější a jejich mechanika nekrytá, umístěná na podkladním plechu charakteristicky lichoběžníkového tvaru. Počínaje dveřmi renesančních staveb se zámky kapotují do krabic zpočátku s trojlaločným ukončením, později s jednoduchým tvarem stále ploššího kvádru s případnou výzdobou. Od závěru 18. století se začínají krabice zámků „ponořovat“ do masivu dveřního křídla, přičemž starší vnější umístění přetrvává (dodnes) jako obvykle v méně náročné produkci.

Kliky

Nejstarší zámky nemají kliky - ty se objevují postupně od 17. století a jejich tvarové varianty dlouho vycházejí z ručního kovářského zpracování. Tvarové změny klik přinášejí až

počátky jejich litého provedení (od 2. poloviny 18. století z mosazi, později i z litiny), přičemž oproti později převažujícímu jednoramennému pákovému tvaru jsou zpočátku častější i symetrické tvary olivové.

Klíčové štítky a další zámečnické prvky

Charakteristickým doprovodným prvkem zámků s chronologickou platností jsou klíčové štítky - u venkovních zámků na protilehlé straně dveřního křídla, u zapuštěných zámků na obou lících dveří, s druhým otvorem pro zasunutí kliky. K zámečnickému kování dveří náleží i další funkční prvky s různými způsoby řemeslného a tvarového zpracování v určité době - zástrče, držadla, klepadla.

Zárubně a portály

S problematikou vývoje provedení a zavěšení dveřních křídel úzce souvisí i rámujeví konstrukce, zprostředkující dveřím kontakt se stěnou - tedy dveřní zárubeň či portál (ostění). Provedení může být různé z hlediska použitého materiálu (dřevo, tesaný i lomový kámen) i návaznosti na okolní stěnu (u zděných stěn, které jsou silnější než dřevěné, přistupuje ještě zprostředkující útvar - dveřní nika). Všechny tyto prvky mívají více nebo méně charakteristické provedení pro určitou dobu a druh stavby včetně ohledu k sociálnímu postavení stavebníka (a případně i regionálnímu uplatnění stavby).

Závory

Kromě zavěšení mohl tvořit propojení dveří či vrat s ostěním a případně stěnou (nebo pouze druhým křídlem) tradiční a jednoduchý bezpečnostní prvek - zasouvací či otočná dřevěná, trámková závora. Již od středověku se u náročněji provedených vrat můžeme setkat i se subtilnějším provedením železných tyčkových závor či zástrček, kombinovaných někdy s dalším zamykacím mechanismem.

B. Poznámky k současné problematice péče o historická okna a dveře.

Příčinou pronesení následujících metodických poznámek je současná situace převažujících stavebních zásahů při památkové praxi, spočívající v tom, že se z fyzické podstaty doplňků historických objektů ponechává daleko méně (a tudíž zbytečně ničí daleko více), než by odpovídalo objektivnímu posouzení skutečného stavu a degradace toho kterého prvku. Situace ale rozhodně není dána jen bezmocí památkářů vůči spojení hloupých majitelů a neschopné stavební výroby, protože mimořádně drsné příklady takovéto praxe můžeme sledovat i na objektech, spravovaných přímo památkovými ústavy. Proto je pro odborníky bezpochyby mimořádně důležité vyčistit stůl - metodicky se sjednotit a vyjasnit si správný přístup především ve vlastních hlavách a následně seznamovat se soudobou památkovou doktrínou veřejnost (dezorientace veřejného mínění v otázce památkové metodiky je zcela katastrofální, čímž si památková péče přiděluje spoustu zbytečné práce a také se připravuje o spojence v řadě případů, v nichž by pomoc zoufale potřebovala).

Změna přístupu a její prosazení pochopitelně nemohou být jednoduché, protože v případě výplní otvorů přistupujeme (ovlivněni špatnými návyky) k nejsubtilnějším a nejzranitelnějším prvkům historických staveb, u nichž byly navíc i v minulosti vždycky snahy o inovace nejvýraznější. Jestliže jsme byli donedávna schopni přihlížet zbytečným likvidacím u historických konstrukcí tak markantních, jako jsou třeba historické krovy (viz kauza Švihov), nemůže být asi cesta k podobnému chápání problému u oken a dveří krátká a bez problémů.

Vyvinout v tomto smyslu určitou snahu je ale nanejvýš nutné, protože vítězství dosavadní rekonstrukční doktríny hrozí katastrofou. Ztráta autentického dojmového charakteru a vypovídacích schopností je v historických objektech, u nichž byly šmahem vyměněny výplně otvorů, naprosto hrozná. Zcela nedávno jsme například stáli s našimi doktorandy před jižním průčelím majestátního konventu někdejšího kláštera v Plasech a mohli sledovat zanedbané části s typickou konfigurací historických oken - někdejších vnitřních jednoduchých, doplňovaných později druhými okny vnějšími (což zachránilo stará vnitřní okna před likvidací), s velkým rejstříkem příkladů staré truhlářské práce, typů zasklení a obrovským fondem nejrůznější zámečnické práce od první čtvrtiny 18. až do 20. století. Pro

jen trochu poučeného návštěvníka je dojem z takovéto památky neobyčejně plastický, protože její dramatické dějiny (úžasná, a přitom nesmyslně nadnesená barokní stavba na mimořádně nevhodném místě, postižená funkčním zrušením, zakoupená posléze evropsky proslulým investorem a následně doplněná hospodářskými objekty včetně mimořádně významné železářny) vyjadřuje ona sama mimo jiné rejstříkem dochovaných oken.

Uděláte – li ale na témž místě „vlevo hled“, čeká vás zdrcující konfrontace se stejně starým barokním klášterním nemocničním křídlem, na kterém byla realizována typická „památková rekonstrukce“, prezentovaná svého času jistě jako první etapa „záchrany a rehabilitace“ celého areálu. Dojem z této části objektu je z výše uvedených hledisek katastrofální, protože skutečně všechno, co může běžný konzument na objektu (zvenčí i uvnitř) sledovat (omítka na zdivu, oškrábaný povrch tesaných ostění, dlažby a podlahy, dveře i okna) je nové, a tudíž z hlediska fyzické historické autentičnosti prázdné a mrtvé (ve všech podobných případech bezpochyby platí známá sarkastická poučka, že „pro památku je nejlepší ten stavební zásah, který se neprovede“).

Podobně skličující je shodou okolností v Plasech následná zkušenost s dveřmi, které jsou v nevelkém úseku přízemí jižního křídla, upraveném pro kanceláře a styk s veřejností. V barokních ostěních jsou tu osazeny takzvané kopie původních dveří, jejichž pohledová a řemeslná kvalita a funkčnost je posouvají do pozice karikatury starého provedení, což je pochopitelně nejhorší možná varianta řešení daného problému.

Kromě často objektivně špatného stavebního stavu památek se socialisticky devastovanými prvky jejich stavebního vybavení souvisejí katastrofální výsledky takovýchto stavebních zásahů bohužel i s napohled správnými, nicméně nebezpečnými metodickými tezemi pro obnovu, formulovanými zpravidla jako „žádoucí výtvarná jednota“ a „původní koncepce“ stavby. Tento problém souvisí i s metodikou a skladbou stavebně historických průzkumů. Zejména u elaborátů starší generace (tedy pocházejících z produkce pražského SÚRPMO) se poznatky o starších vývojových fázích staveb, přetavené výše uvedenými tezemi, téměř automaticky promítaly do závěrečné části průzkumu, která nesla dnes už zcela hrozivý název „Směrnice pro asanaci a rekonstrukci“. Myslím, že v moderní památkové péči jsou průzkumová zjištění a z nich vyplývající rekonstrukční interpretace jedna věc, zatímco metodika správného památkového zásahu by v řadě případů mohla nebo měla být úplně jiná. Zbraní pro správný přístup je důsledné uplatnění požadavku na pořízení řádného katalogového soupisu historických prvků vybavení stavby, dohodnutý a projektem zachycený způsob zacházení s těmito prvky a pro etapu stavby důsledný dohled s nutnými konzultacemi a tvrdými sankcemi za jakékoli porušení domluvených pravidel. Spolehlivým korektivem vhodnosti jakéhokoli zásahu by pak mělo být srovnání jeho vhodnosti a finanční náročnosti oproti dosavadním hodnotám, které by se v souvislosti s novým řešením musely „vyvézt na smetiště“.

1. Problém dílčích výměn.

Vývoj metodické tendence bezpochyby směřuje k tomu, aby se i u historických výplní otvorů směřovalo k ohleduplnému zacházení s autentickou hmotou, na jaké si zvykáme u hrubších, masivnějších konstrukcí – především u krovů či stropů. Správný způsob tedy tudíž spočívá nikoli v nahrazování celých prvků nebo dokonce jejich souborů, nýbrž v náhradě pouze těch částí, které jsou opravdu beznadějně poškozené. Tedy – ukažte mi místo, které je opravdu špatné (tedy ten kus dřeva, skla, železa, olova), a ten (ale jenom ten) vyměňte. Pokud je známo, snahy v tomto smyslu alespoň na některých pracovištích již probíhají a předpokládám, že budou na konferenci prezentovány.

2. Problém náhrad a kopií.

Zkušenost ze souhrnného pohledu na novodobé zásahy, prezentované zpravidla jako kopie vede k názoru, že takovýto přístup má smysl jen tehdy, je – li jeho věrohodnost bezprostředně kontrolovatelná. Použiji v této souvislosti lépe srozumitelné přirovnání z oblasti výplně dveřních otvorů: například v Praze chodíme kolem spousty údajných kopií barokních vrat, které jsou při bližším pohledu nevěrohodné, ale konfrontace není možná. Pátrat po dokumentaci se zpravidla ukáže jako bezpředmětné, a do nových vrat není vsazen

ani jediný prvek ze vrat starých, přestože jich takových (tedy méně poškozených, schopných další funkce) bezpochyby existovala celá řada.

Důsledně uplatňovaný požadavek na opětné osazení použitelné části staré konstrukce (tedy aplikace výše uvedené první teze) je bezpochyby nejlepší zárukou, že bude nová konstrukce provedena skutečně jako kopie, a nikoli jen jako obvyklá variace na dané téma, provedená z dosažitelných materiálů a na momentálně dosažitelné řemeslné úrovni. Ve vratech, vyrobených jako kopie, by měly být na svých původních místech osazeny znovu použitelné části, v případě dohody o náhradě oken kopiemi by mělo být v přímé konfrontaci s těmito náhradami na objektu osazeno co nejvíce oken restaurovaných.

(Na tento problém navazuje otázka depozitů – je neuvěřitelné, že po více než půlstoletí nákladné státní památkové péče a v situaci, kdy je obrovské množství nejrozsáhlejších památkových areálů přímo v rukou státních památkových orgánů, neexistují ani v těchto areálech, ani např. v městských památkových rezervacích depozitáře vyjmutých historických výplní otvorů.)

3. Problém historismů.

Památková péče (a v návaznosti veřejné mínění) má ve jménu napohled pozitivní zásady ohleduplnosti k patřičně historickému vzezření staveb setrvalou tendenci k takovému prosazování a usměrňování vzhledu a konstrukce nových výrobků, aby působily alespoň vnějškově jako výrobky staré. Myslím, že je to tendence špatná, a že její subtilnější variace, prosazující tvořivou detailní odlišnost s využitím a zvládnutím tradičních řemeslných postupů, je jen o málo lepší. Problém tohoto přístupu totiž nespočívá jen v tom, že zejména detaily těchto kreseb jsou ve srovnání s opravdu rukodílnými originály většinou trapné (což svým způsobem znamená alespoň pozitivní možnost odlišení od autentické historické práce), a také koncepce těchto prvků (u oken třeba členění křidel) bývá už nedlouho po realizaci spíše jen úsměvnou ilustrací vědomostí (či spíše nevědomostí) projektanta o zvyklostech té které doby.

Daleko výrazněji negativní součást problému představuje skutečnost, že při metodicky takto vedených akcích velmi často dochází k vyvolání (a přehlížení) rozsáhlého ničení originálů. U oken je to známá typická situace, při níž se původně jednoduchá vnitřní okna, doplněná později o druhou vnější vrstvu, nahradí novou napodobeninou starších vnitřních oken, provedenou ale v nově požadovaném zdvojeném zasklení. Výsledkem bývá nejen složitá a drahá karikatura historických oken, zpravidla špatně fungující, ale především větší problém, o kterém se mluví nejméně: skutečnost, že se při takovéto akci veškerá doopravdy historická okna musela vyvézt na smetiště.

(Navazujícím problémem bývá v takovýchto případech dominový efekt dalších likvidačních zásahů: k odstraněným mladším oknům patřila mladší úprava fasády, k níž se nová jakostará okna nehodí. Tato úprava se tedy otluče, aby se zjistilo, že starší úprava, k níž se okna hodí, byla mladší úpravou i dnešním otlučením do té míry poškozená, že se raději dotluče plně a následně provede zcela nově. Výsledkem je tedy zničení veškerých historických vrstev, navíc už bez možnosti jakéhokoli ověření a kontroly historického stavu. Desítky případů, odpovídající přesně uvedenému zničujícímu řetězení, byly realizovány zejména při „obnovách“ průčelí, jejichž spodní vrstva byla provedena s renesančním sgrafitováním Množství katastrofálních dokladů takovýchto akcí už ani nevnímáme, přestože – nebo protože – kolem nich stále procházíme i na nejvypjatějších místech památkových areálů či rezervací včetně takových lokalit, jako je třeba Pražský Hrad.).

(Jako ilustrace možností, uváděných jako správné a žádoucí, byly promítnuty příklady z Německa – Pirny a Řezna, demonstrující ohleduplnost k autentickým oknům a dveřím nebo jejich částem nejen ve smyslu citlivých oprav a zachování na původních místech i v případech, že se k nim aditivně přidávaly další části konstrukce, ale i snaha tamější památkové péče seznámit s těmito přístupy veřejnost.)

Pokud má být součástí výsledků konference i formulování stručných a výstižných zásad pro zacházení s historickými výplněmi otvorů, předkládám k diskusi a případnému uplatnění následující teze:

Při péči o historická okna a dveře je třeba

1. - zastavit úbytek originálů jejich důslednou ochranou, přičemž zachování konkrétních exemplářů je důležitější než jejich jednotný charakter v rámci objektu. I pro historické výplně otvorů platí, že je možná jejich oprava v restaurátorském smyslu tohoto pojmu – tedy výměna a náhrada pouze u skutečně zničených částí. Případné kopie musí být bezprostředně konfrontovatelné s originálem podle autentických částí, použitých v kopii, resp. podle restaurovaných exemplářů, zachovaných v objektu. Historická okna a dveře, které budou při úpravách vyjmuty, by měly být řádně uloženy buď v témž objektu nebo ve specializovaném depozitáři.

2. - respekt vůči jejich hodnotě vyjadřovat i tím, že budou jako autentické originály lépe rozpoznatelné, tj. že se nové výrobky od nich budou odlišovat. Pokud je při novém využití stavby opravdu nutné zvýšení některých prvků technické charakteristiky oken, nelze toho dosahovat na úkor oken historických, ale spíše aditivně – tedy přidáváním nových, rozpoznatelných a odstranitelných částí.

**Doc. ing.arch. Jiří Škabrada, CSc.
Fakulta architektury ČVUT v Praze
Thákurova 7, 166 34 Praha 6
E-mail: skabrada@fa.cvut.cz**